

О. А. Івашко

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
фінансів Волинського національного університету

імені Лесі Українки, м. Луцьк

e-mail: ivashko.olena@vpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2950-0474>

ЗБАЛАНСОВАНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОБ'ЄКТ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДВАЛИНИ

Наголошується, що збалансований розвиток дає змогу забезпечити гармонійний розвиток усіх регіонів, зменшуючи диспропорції між ними, що сприяє загальній економічній стійкості держави, а також передбачає вирівнювання доступу до основних послуг (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист) мешканців різних регіонів. Водночас недостатній розвиток окремих регіонів може призводити до соціальної напруги, міграції та зниження якості життя. Установлено, що збалансований розвиток має як системно-структурний, так і динамічний аспект, коли останній визначається ресурсним забезпеченням, раціональністю та ефективністю використання ресурсів і потенціалу, захищеністю від викликів і загроз, наявністю передумов для подальшого зростання. Сформульовано такі принципи публічної регіональної політики: визначення імперативів регіонального менеджменту в системі загальнодержавної політики розвитку; обґрунтування шляхів, цілей і завдань збалансованого регіонального поступу; узгодження та гармонізація інтересів суспільних груп з пріоритезацією інтересів вищого порядку та недопущенням просторово-структурних диспропорцій; обрання варіантів оптимальних зрушень, недопущення ухвалення ірраціональних з позиції суспільного розвитку управлінських рішень; функція критеріальної ознаки під час визначення альтернатив покращення функціонально-структурних компонент / сфер регіонального та місцевого розвитку.

Ключові слова: розвиток, регіон, регіональна політика, пріоритети, сталий розвиток, збалансований розвиток.

Ivashko O. A. THE BALANCED SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT AS AN OBJECT OF REGIONAL POLICY: THEORETICAL FOUNDATIONS

The interests of the central government and local communities often do not coincide in regional policy. The study of balanced socio-economic development allows us to create more adaptive and effective methods of stimulating growth that take into account the unique characteristics of each region. Each region of the country has its own unique resources, economic potential, and social characteristics. The study of balanced development helps to ensure the harmonious development of all regions, reducing disparities between them, which contributes to the overall economic sustainability of the state. At the same time, balanced development implies equal access to basic services (education, healthcare, social protection) for residents of different regions. In turn, the underdevelopment of certain regions can lead to social tensions, migration, and a decline in the quality of life. The article reveals that balanced development has systemic, structural, and dynamic aspects, the latter being determined by: resource provision, rationality and efficiency of use of resources and potential, protection from challenges and threats, and the existence of prerequisites for further growth. The author defines the principles of public regional policy: determining the imperatives of regional management in the system of national development policy; substantiation of ways, goals, and objectives of balanced regional development; coordination and harmonization of interests of social groups with prioritization of higher-order interests and prevention of spatial and structural disproportions; selection of options for the most optimal changes, prevention of making irrational management decisions from the point of view of social development; etc. According to the defined features, it is necessary to form the benchmarks on which the regional policy in the field of balanced regional development should be oriented. Thus, in terms of functional and resource components, it is advisable to determine the improvement of the main characteristics of economic, in particular investment and innovation-oriented, and socio-demographic development as a benchmark for regional development. In terms of the phases of social reproduction, their qualitative course and the fulfillment of inherent functions and tasks should be monitored. In terms of aspects of the regional economic system sustainability, building up and efficient use of economic and resource potential, ensuring economic security, and strengthening the competitiveness of regional economies should be ensured.

Keywords: development, region, regional policy, priorities, sustainable development, balanced development.

Постановка проблеми. Регіональна політика часто стикається з проблемою дисбалансу між інтересами центральної влади та місцевих громад. Дослідження питання збалансованого соціально-економічного розвитку дає змогу розробити більш адаптивні та ефективні інструменти для стимулювання зростання, які враховують особливості кожного регіону. Також збалансований розвиток

відповідає цілям сталого розвитку, визначеним ООН. Розуміння та реалізація цих цілей на регіональному рівні дає країні змогу бути конкурентоспроможною на міжнародній арені. Отже, дослідження збалансованого соціально-економічного розвитку є надзвичайно важливим для створення ефективної регіональної політики, яка спрямована на гармонійний розвиток

країни, задоволення потреб населення та забезпечення конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень. За значного обсягу наукових робіт, присвячених проблемам управління регіональним розвитком в Україні, питання збалансованого розвитку регіонів у наукових публікаціях відображені недостатньо, адже ця проблематика є досить новою. Водночас вона дуже важлива для української теорії і практики регіонального управління. Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці зарубіжних (Е. Алаєва, Ю. Гладкого, М. Портера, П. Самуельсона, Н. Сміта, В. Фадєєва, І. Фішера, Д. Хікса, А. Чистобаєва, У. Шарпа, О. Швецова) і вітчизняних (В. Бойченко, В. Вакулєнка, В. Воротіна, М. Долішнього, Я. Жаліла, І. Заблудської, Ю. Ковбасюка, В. Кравціва, В. Лук'янихіна, Л. Масловської, М. Орлатого) науковців. Питанням управління регіонами присвячені дослідження О. Амоші, Г. Атаманчука, С. Білої, З. Варналія, Н. Гавкалової, З. Герасимчука, Б. Данилишина, М. Дністрянського, Ф. Заставного, С. Злупка, В. Керецмана, В. Куйбіди, В. Мамонової, О. Новікової, Я. Олійника, В. Поповкіна, В. Симоненка, В. Тертички, М. Тимчука, М. Фащевського, М. Чумаченка, О. Шаблія та ін.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів збалансованого соціально-економічного розвитку як об'єкта регіональної політики.

Основні результати дослідження. Питання безпеки й розвитку є найбільш частими завданнями, а отже, предметами публічної, зокрема регіональної, політики. Якщо безпека орієнтована на стійкість, стабільність, резилентність до викликів і загроз, то розвиток – на покращення домінантних характеристик тієї чи іншої соціально-економічної системи. Утім, попри свою, на перший погляд, простоту, загальне визнання і зрозумілість, результати глибоких наукових дискурсів у цій царині дають підстави для висновків про зовсім не однозначне розуміння такої економічної категорії, як розвиток.

Наприклад, покращення кількісних виробничих, макроекономічних, фінансових, соціальних, демографічних та інших статистичних даних, що трактуються як стимулятори, і водночас зниження значень показників-дестимуляторів вважається свідченням розвитку та зростання. Але це не завжди так, а підтвердження такої аксіоми знаходимо в наведених нижче принципових положеннях.

По-перше, розвиток має бути «дозованим» і планомірним. Як показує досвід, стрімке випереджальне зростання в одних галузях чи секторах економіки за значно повільнішого поступу в інших або у всій економічній системі, не підтверджене відповідними інституційними умовами й ресурсним забезпеченням, часто призводить до утворення і поширення так званих ринкових бульбашок, перегріву, які після проходження власних точок біфуркації обумовлюють активізацію шоківих явищ і криз, що актуалізують комплексні дестабілізаційні процеси.

По-друге, розвиток має бути поступальним. Інакше кажучи, на кожній ітерації еволюції потрібно закладати передумови для переходу соціально-економічної системи на новий і більш якісний щабель, з більшою продуктивною спроможністю, кращою ресурсовіддачею і вищою якістю життя населення. Тільки тоді розвиток характеризується ознакою постійності, не є перманентним.

По-третє, розвиток має бути комплексним. Хоча, можливо, й різними темпами, однак покращуватися мають параметри всіх сфер суспільного життя, секторів економіки, груп і верств населення тощо. Спад чи криза в одній сфері закономірно стримуватиме поступ інших, буде тягарем, чинником, який обмежує і пригнічує зростання національної і регіональних економік, змушуючи нераціонально й непродуктивно витрачати обмежені ресурси.

По-четверте, розвиток має бути пропорційним, структурно збалансованим. За хорошого стану й зростання значень індикаторів поступу мають одночасно зберігатися і необхідні співвідношення, які засвідчують раціональність відтворювальних процесів, а також якість співвідношень між провідними елементами соціально-економічної системи, що на загал і в принципі відображають суспільні пропорції, стан якості суспільного поділу праці та життєздатність системи.

По-п'яте, розвиток має ініціюватися та супроводжуватися інституційними змінами й реформами, в основі яких – інституційно-правове й інституційно-організаційне забезпечення як підґрунтя зростання, а також інститути – суспільні правила, звичай та норми, визнання і дотримання яких скеровує процеси в потрібному руслі, не дає шансів реверсним трендам і закладає «запобіжники» девіантної поведінки представників влади, бізнесу та громадськості.

У визначений ряд можна додавати все нові й нові принципи системного підходу до керованого розвитку соціально-економічної системи. Проте головне – розуміння актуальності, важливості та методології формування і реалізації політики забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, територій та громад.

Саме це значною мірою обумовило аргументи на користь того, що питання збалансованого, системного тощо розвитку послуговували об'єктом досліджень провідних авторів – дослідників проблематики регіональної політики й управління розвитком територій і систем.

Ще Ф. Перру зауважував, що в природі економічних систем абсолютно не закладено механізмів внутрішньої рівноваги, справедливого розподілу доходів ресурсів, подолання диспропорцій і деформацій [1, с. 1147-1158].

Науковець дійшов висновку, що досягти гармонійного зростання не вдасться без державного втручання, назвавши свою теорію «ефектом тяжіння», який мають або посилювати або послаблювати структури, відповідальні за регулювання.

Відповідні диспропорції розвиваються як усередині системи (внутрішні дисбаланси), так і в просторовому аспекті, збільшуючи диференціації в соціально-економічному розвитку, якості життя, а отже, обумовлюючи перетікання капіталу і праці, ще більше пригнічуючи розвиток відсталіх територій та створюючи кращі передумови для процвітання інших.

Дж. Фрідман зазначав про відсутність «автоматичних» запобіжників поляризації та одночасно про об'єктивну потребу в управлінні комплексним збалансованим розвитком, для чого профільні структури мають формувати й підтримувати так звані точки / полюси стимулювання зростання [2, с. 17-28].

Питання збалансованості як характеру розвитку регіональних систем були розглянуті також у дослідженнях Д. Гарвея, Н. Сміта й А. Гіршмана.

У роботах Д. Гарвея поширювалися ідеї про конфлікт капіталу та праці, який, власне, й обумовлює розбалансування гармонійних систем; для капіталізму і його впровадження необхідні нерівномірності, що відкривають можливості, тоді як соціальна безпека й подолання вразливості – згладжування екстремумів [3, с. 32-42].

Н. Сміт доводив критичну важливість акумуляції ресурсів – природних, людських, фінансових, технічних і технологічних – як першого кроку на шляху раціонального та ефективного використання їх, що, власне, й обумовлює розвиток; інакше кажучи, системний розвиток потребує системності у всьому, включно з його ресурсною базою [4, с. 13-22].

У працях А. Гіршмана зароджувалися теорії стратегічного планування у сфері просторово-структурного розвитку; підхід до забезпечення поступу має бути системним і комплексним, а отже, плановим і керованим, із чіткою ідентифікацією його чинників та умов, а також політикою та засобами формування / залучення і раціонально-ефективного використання їх [5, с. 13-22].

Окремо слід наголосити на тому, що сучасні дослідження збалансованого розвитку значною мірою базуються на постулатах теорій економічного зростання, що на загал висунули й довели гіпотезу про принципи системності та комплексності як невід'ємні й провідні під час планування і досягнення поступу складних соціально-економічних систем вищих порядків, а з огляду на еволюцію наукових поглядів на цю проблематику виявляли все нові й нові детермінанти.

Основою першого блоку є результати досліджень Ф. Каселлі, Дж. Есківела, Ф. Лефорта, Р. Левайна, Д. Рене, Н. Менк'ю, Д. Ромера, Д. Вейла, Дж. Сахса, А. Ворнера, Р. Барро [6] та інших класиків неокласичної економічної теорії.

У частині другої групи досліджень можна вказати на прикладні висновки результатів досліджень, завдяки яким аксіоматичними стали такі чинники й умови комплексного зростання: інновації, прогресивні технології і науково-технологічний прогрес (М. Кремер [7], П. Ромер [8] та ін.); збереження і примноження людського капіталу (Г. Беккер [9],

Л. Хендрікс [10] та ін.); інвестиції, передусім в інновації (М. Бломстром [11], Р. Ліпсі, М. Зеян, Дж. Де Лонг, Л. Саммерс [12] та ін.); відсутність ринкових і інституційних деформацій, подібних корупції, адміністративному тиску, монополізації та тінізації економіки (А. Алесіна [13], Р. Перотті, М. Мауро [14] та ін.).

Багато уваги проблематиці регіонального розвитку, зокрема у світлі його розбалансування та комплексного підходу до подолання відповідних проблем, присвячено в дослідженнях й вітчизняних науковців.

Наприклад, автори монографії «Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація» вважають, що саме економічні деформації та демографічні зміни обумовлюють просторові аспекти поширення викликів безробіття, доходів і міграції, соціального відторгнення, призводячи в загальному підсумку до суспільно-просторової поляризації [15, с. 14-16].

Отже, одні регіони / території мають перспективи стати лідерами, тоді як інші – периферією. Водночас, попри різний інструментарій регулювання, усі ставлять за мету збалансування та досягнення збалансованості в подальшому розвитку, однак перші обирають стратегічною метою забезпечення соціально-економічної стійкості, а другі – подолання її вразливості.

Як зазначається в монографії [16, с. 22-28], поляризація, беззаперечно, є результатом нерівних умов зростання, однак в основі їх – концентрація відповідного ресурсного потенціалу двох груп: природного (головно природно-ресурсного) і набутого (економіко-ресурсного, людського, інституційного, інфраструктурного та ін.).

Саме тому має рацію теза про те, що збалансований розвиток має як системно-структурний, так і динамічний аспект, коли останній визначається: (1) ресурсним забезпеченням, (2) раціональністю та ефективністю використання ресурсів і потенціалу, (3) захищеністю від викликів і загроз, (4) наявністю передумов для подальшого зростання.

Власне, такі погляди часто зустрічаються і в проявах сучасного бачення і трактувань збалансованого розвитку, зокрема на регіональному рівні. Можна виокремити такі їхні аспекти. На думку В. Ємельянова, збалансований розвиток регіону слід вважати станом регіональної соціально-економічної системи, за якого відсутні протиріччя і дисбаланси між галузями регіональної економіки, зокрема реального й допоміжного секторів, сферами формування і використання ресурсного забезпечення, функціонування невиробничої сфери та раціонального й ощадливого використання природних можливостей [17, с. 83].

По суті, йдеться про оптимальну виробничу структуру, що забезпечує ефективність виробництва та зростання добробуту населення, а також гармонійний розвиток зі складовими наявності й розміщення ресурсів, зокрема трудових,

територіальної організації, розвиненості інфраструктури, сформованості ринкових механізмів і якісної та ефективної регіональної політики. Аналогічні висновки зустрічаємо й у [18, с. 349-358].

Аспекти збалансованості якщо не безпосередньо, то опосередковано пронизують результати практично всіх наукових дискусій у цій сфері, що велися класиками і ведуться сучасними дослідниками української регіоналістики.

Наприклад, М. Долишній у праці «Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети» серед головних завдань регіональної політики визначає спрямування зусиль на підтримку та забезпечення розвитку всіх складових регіональної економічної системи, що узгоджені та поєднані з досягненням високого рівня якості життя населення, розвинутої інфраструктури й системи якісних доступних соціальних послуг, раціонального використання природних ресурсів і збереження довкілля [19, с. 20-24].

Як бачимо, спроби визначення концепційно-змістових характеристик збалансованого розвитку часто зводяться до його повного чи часткового отождолення зі сталим регіональним розвитком. Наприклад, «сталий розвиток – це ...»:

- поступ суспільства у його тісній взаємодії з природою, що априорі не може бути постійно рівномірним, безперервним, упорядкованим, оскільки суспільний прогрес відбувається циклічно та нерівномірно за різними фазами [20, с. 86];
- перетворення, які відбуваються узгоджено в трьох ключових компонентах суспільства – соціальній сфері, економіці та екологічному середовищі [21, с. 16-21];
- зрушення в соціально-економічній системі «регіон», викликані змінами, що визначаються

і стимулюються зовні та всередині, у господарських та екологічних компонентах, які, однак, здатні гарантувати сталість і певну динамічну рівновагу [22, с. 8-15];

- покращення якості життя населення шляхом забезпечення збалансованого соціально-економічного й екологічного розвитку, заснованого на раціональному використанні всіх ресурсів регіону, включно з геополітичними та економічними особливостями, економічними та інфраструктурними характеристиками, станом і характером розвитку промисловості як базової галузі регіональної економіки [23, с. 12-20];
- поєднання узгоджених заходів управління у сферах економіки, суспільства та природоохоронної діяльності, спрямованих на створення гармонійних відносин на всіх рівнях і між всіма членами суспільства, суспільними групами на основі довіри, співпраці, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, забезпечення екологічної безпеки та розумного, раціонального використання природних і набутих ресурсів [24, с. 20-32];
- процес, який спрямований на постійне збереження динамічної стійкості регіональної соціально-економічної системи за допомогою ефективного використання наявних можливостей та впливу зовнішнього середовища [25].

Щобільше, актуальність і, відповідно, активність дослідження проблематики сталого розвитку призвела до утвердження цілісних концепцій у цій сфері: еколого-системної, слабкої та сильної стійкості, триєдності сталого розвитку, корпоративної сталості, кластерного підходу в забезпеченні сталого розвитку територій та ін. [26, с. 268].

Головні відмінні критерії сталого та збалансованого розвитку відображені на рис. 1.

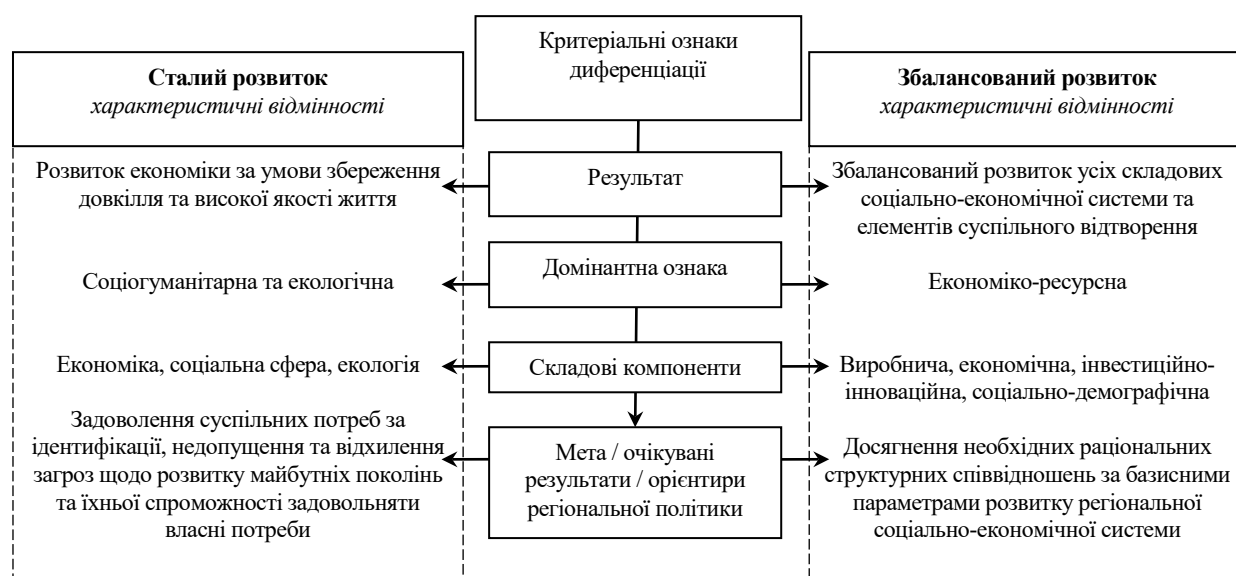

Рис. 1. Відмінні аспекти понять сталого та збалансованого розвитку регіону

Джерело: авторська розробка.

Визначимо також базові аспекти збалансованості регіонального розвитку (рис. 2).

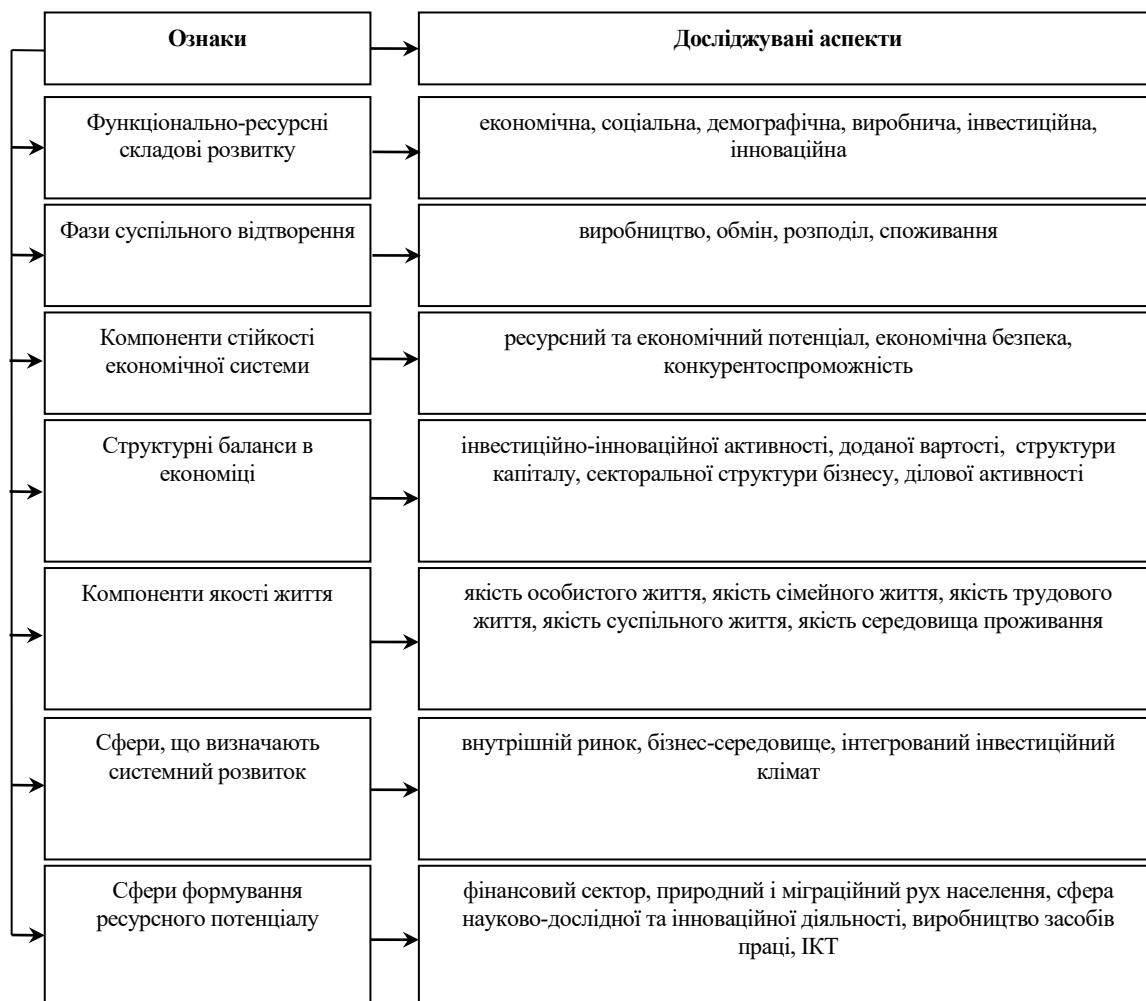

Рис. 2. Провідні аспекти етимології – орієнтири збалансованого розвитку регіону

Джерело: авторська розробка.

Слід зазначити, що за визначеними ознаками слід формувати ті орієнтири, на досягнення яких належить спрямовувати регіональну політику у сфері збалансованого регіонального розвитку. Наприклад, стосовно функціонально-ресурсних складових орієнтиром розвитку регіону доцільно визначити покращення головних характеристик економічного, зокрема інвестиційно-інноваційно орієнтованого та соціально-демографічного розвитку; за фазами суспільного відтворення – якісний перебіг їх і виконання властивих функцій і завдань; за аспектами стійкості регіональної економічної системи – збільшення і ефективне використання економіко-ресурсного потенціалу, гарантування економічної безпеки та зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки; за структурним змінами і реформами – досягнення раціонально-оптимальних структурних співвідношень у галузево-секторальній, інституційній, інноваційно-технологічній та інших аспектах структури регіональної економіки й

економічних відносин; за компонентами якості життя – гарантування належної високої якості життя населення на всіх територіях регіону; за сферами, які визначають системний розвиток, – формування якісного бізнес-середовища та інтегрованого інвестиційного клімату, розширення місткості внутрішнього ринку; за сферами формування ресурсного потенціалу – повноцінна підтримка регіонального розвитку належним фінансовим, інтелектуально-кадровим, техніко-технологічним, інформаційно-комунікаційним та іншим забезпеченням.

До цього слід додати, що аспект збалансованості регіонального розвитку в нинішніх реаліях посилює актуальність забезпечення зазначених усталених орієнтирів і обумовлює розвиток нових, узагальнених за результатами сучасних наукових досліджень у сфері проблематики соціально-економічного розвитку та регіональної політики його забезпечення [27] (табл. 1).

Таблиця 1

Орієнтири збалансованого соціально-економічного розвитку регіону: усталені аспекти та нові тригери

Базисні орієнтири	Новітні орієнтири в умовах війни та нестабільності
Високий рівень економічного та соціального розвитку демографічної стійкості Якісний перебіг фаз виробництва, розподілу, обміну та споживання Збільшення та ефективне використання економіко-ресурсного потенціалу, гарантування економічної безпеки й зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки Досягнення раціональних структурних співвідношень у галузево-секторальній, інституційній, інноваційно-технологічній та інших аспектах структури регіональної економіки Гарантування належної якості життя Формування якісного бізнес-середовища та інтегрованого інвестиційного клімату, розширення місткості внутрішнього ринку Належне фінансове, інтелектуально-кадрове, техніко-технологічне, інформаційно-комунікаційне та інше забезпечення	Збереження стратегічних і пріоритетних суб'єктів господарювання / галузей, використання потенціалу релокованого бізнесу Подолання проблем соціальної вразливості населення Соціальної підтримки ВПО Збереження людського капіталу, зокрема молоді інтелектуального та підприємницького потенціалу Гарантування ресурсної та енергетичної незалежності Зміна моделі суспільного розвитку й діалогу на засадах інноваційно-технологічної модернізації, викорінення системних зад (корупції, тінізації, зрощування влади й бізнесу тощо) Забезпечення місцевого економічного розвитку як чинника стійкості регіональної системи в умовах високого рівня викликів і загроз

Джерело: авторська розробка.

Якщо підсвітити специфіку українських реалій, то в критично складних обставинах, окрім збереження класичних трендів збалансованого розвитку, важливо досягти збереження людського потенціалу, особливо молоді, фахівців вузькоспеціалізованих професій, інтелектуальних і наукових кадрів, підприємницького й середнього класу суспільства, достатньої підтримки релокованого бізнесу й заміщення бізнесів тих видів економічної діяльності, які втрачено на окупованих і прилеглих до них територіях, трансформації транспортної і логістичної збутової системи та її інфраструктури, включно з орієнтацією на відновлення експортного потенціалу країни та її регіонів, своєчасного відтворення ресурсного, зокрема енергетичного, забезпечення, відновлення платоспроможності та фінансової стійкості центрального, обласних і місцевих бюджетів, ефективного функціонування і реалізації потенціалу пріоритетних і стратегічних галузей і видів економічної діяльності.

Як показує теорія і практика державного управління, вирішення цих завдань однозначно потребує високої якості й ефективності публічної політики, що, попри інше, тісно корелює з ідентифікацією та дотриманням принципів управління збалансованим регіональним розвитком.

Наприклад, Законом України «Про засади державної регіональної політики» – головним нормативно-правовим актом держави у сфері формування та реалізації регіональної політики в Україні – визначено такі принципи: законності, співробітництва, пріоритетності, відкритості, субсидіарності, координації, унітарності, історичної спадкоємності, етнокультурного поступу, сталого розвитку та об'єктивності [28].

В Європейському Союзі до провідних принципів регіональної політики відносять принципи партнерства, програмування, концентрації, адиціоналізму, конвергенції та ін. [29, с. 46-51].

Висновки. Отже, можна зробити висновки про кілька груп принципів публічної регіональної політики:

(1) визначення імперативів регіонального менеджменту в системі загальнодержавної політики розвитку;

(2) обґрунтування шляхів, цілей і завдань збалансованого регіонального поступу;

(3) узгодження та гармонізація інтересів суспільних груп з пріоритезацією інтересів вищого порядку та недопущенням просторово-структурних диспропорцій;

(4) обрання варіантів оптимальних зрушень, недопущення ухвалення ірраціональних з позиції суспільного розвитку управлінських рішень;

(5) функція критеріальної ознаки під час визначення альтернатив покращення функціонально-структурних компонент / сфер регіонального та місцевого розвитку.

Дотримання базисних принципів, беззаперечно, має гарантувати високу якість політики збалансованого регіонального розвитку. Утім, це стосується формування публічної політики. Однак у частині її реалізації з-поміж перешкод, як правило, постає відсутність достатнього ресурсного, зокрема інвестиційного, забезпечення. Саме тому теоретико-методичні засади публічного фінансування на рівні регіонів і громад слугують предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Perroux F. Note sur la ville considérée comme pôle de développement et comme foyer du progrès. *Revue Tiers Monde*. 1967. Vol. 8(32). Pp. 1147-1158. DOI: <https://doi.org/10.3406/tiers.1967.2413> URL: https://www.persee.fr/doc/tiers_0040-7356_1967_num_8_32_2413
2. Friedman J. *Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela*. Cambridge: MIT Press, 1966. 189 p.
3. Harvey D. *Spaces of neoliberalization: towards a theory of uneven geographical development*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 2005. 132 p.
4. Smith N. *Uneven development: nature, capital and the production of space*. Oxford: Basil Blackwell, 1990. 344 p.
5. Hirschman A. *The strategy of economic development*. New Haven: Yale University Press, 1958. 217 p.

6. Caselli F., Esquivel G., Lefort F. Reopening the convergence debate: a new look of cross-country growth. *Empirics. Journal of Economic growth*. 1996. Vol. 1(3). Pp. 363-389. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF00141044>
7. Kremer M. Population growth and technological change: one million B. C. to 1990. *Quarterly Journal of Economics*. 1993. Vol. 108. Pp. 681-716. DOI: <https://doi.org/10.2307/2118405>
8. Romer P. M. Endogenous technical change. *Journal of political Economy*. 1998. Vol. 98(5). Pp. S71-S102.
9. Becker G. *Human capital*. New York: Columbia University Press. 1964. 190 p.
10. Hendriks L. *Cross-country income differences: technology gaps or human capital gaps*. 1999. 25 p.
11. Blomstrom M., Lipsey R., Zejan M. Is fixed investment the key to economics growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1996. Vol. 111(1). Pp. 269-276. DOI: <https://doi.org/10.2307/2946665>
12. De Long J., Summers L. How strongly to developing economies benefit from equipment investment? *Journal of Monetary Economics*. 1993. Vol. 32(3). Pp. 395-415. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(93\)90024-a](https://doi.org/10.1016/0304-3932(93)90024-a)
13. Alesina A., Perotti R. Income distribution, political instability and investment. *European Economic Review*. 1996. Vol. 40(6). Pp. 1203-1228. DOI: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(95\)00030-5](https://doi.org/10.1016/0014-2921(95)00030-5)
14. Mauro P. Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1995. Vol. 110(3). Pp. 681-712. DOI: <https://doi.org/10.2307/2946696>
15. Мезенцев К. В., Підгрудний Г. П., Мезенцева Н. І. *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація*: монографія. К.: Прінт Сервіс, 2014. 132 с. URL: https://www.geokyiv.org/pdf/Reg_development_in_Ukraine.pdf
16. Пістун М. Д., Мезенцев К. В., Тьорло В. О. *Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект*: монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. 130 с.
17. Ємельянов В. М. Концептуальні засади державної політики комплексного і збалансованого розвитку регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 5. С. 82-85. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4302&i=16>
18. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичні системи управління діяльністю регіональних органів влади: сучасні підходи до їх розробки. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. 2007. Вип. 1(31). С. 349-358.
19. Долішній М. І. *Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети*: монографія. К.: Наукова думка, 2006. 520 с.
20. Єфремов О. Сталій чи гармонійний (з екосистемою) розвиток – чому віддати перевагу? *Економіка України*. 2008. № 2. С. 85-90.
21. Багров Н. В. *Региональная геополитика устойчивого развития*. К.: Лыбидь, 2002. 256 с.
22. Буркинський Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К. *Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития*: монография. Одесса: Феникс, 2005. 575 с.
23. *Сталій розвиток регіонів України*. К.: НТУУ «КПІ», 2009. 197 с.
24. Ханова О. В., Скібіна С. О. Сталій розвиток країн ЄС: методика й індикатори оцінювання. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 20-32.
25. Бутирська І. В. *Принципи сталого розвитку транскордонного регіону*. [н. д.].
26. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1(35). С. 265-273.
27. *Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості*: наук. аналіт. вид. / наук. ред. І. З. Сторонянська; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2022. 70 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
28. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
29. Кіш Є. Європейські принципи та функції євро-регіонального та транскордонного співробітництва. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: Історичні науки*: зб. наук. пр. 2019. № 1(47). С. 46-51. DOI: <https://doi.org/10.33310/2519-2809-2019-47-1-46-51>

References

1. Perroux, F. (1967). Note sur la ville considérée comme pôle de développement et comme foyer du progress [Note on the city considered as a pole of development and as a home of progress]. *Revue Tiers Monde – Tiers Monde Review*, 8(32), 1147-1158. DOI: <https://doi.org/10.3406/tiers.1967.2413> Retrieved from https://www.persee.fr/doc/tiers_0040-7356_1967_num_8_32_2413 [in French].
2. Friedman, J. (1966). *Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela*. Cambridge: MIT Press.
3. Harvey, D. (2005). *Spaces of neoliberalization: towards a theory of uneven geographical development*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
4. Smith, N. (1990). *Uneven development: nature, capital and the production of space*. Oxford: Basil Blackwell.
5. Hirschman, A. (1958). *The strategy of economic development*. New Haven: Yale University Press.
6. Caselli, F., Esquivel, G., & Lefort, F. (1996). Reopening the convergence debate: a new look of cross-country growth. *Empirics. Journal of Economic growth*, 1(3), 363-389. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF00141044>
7. Kremer, M. (1993). Population growth and technological change: one million B. C. to 1990. *Quarterly Journal of Economics*, 108, 681-716. DOI: <https://doi.org/10.2307/2118405>
8. Romer, P. (1998). Endogenous technical change. *Journal of political Economy*, 98(5), S71-S102.
9. Becker, G. (1964). *Human capital*. New York: Columbia University Press.
10. Hendriks, L. (1999). *Cross-country income differences: technology gaps or human capital gaps*.

11. Blomstrom, M., Lipsey, R., & Zejan, M. (1996). Is fixed investment the key to economics growth. *Quarterly Journal of Economics*, 111(1), 269-276. DOI: <https://doi.org/10.2307/2946665>
12. De Long, J., & Summers, L. (1993). How strongly to developing economies benefit from equipment investment? *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 395-415. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(93\)90024-a](https://doi.org/10.1016/0304-3932(93)90024-a)
13. Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability and investment. *European Economic Review*, 40, 1203-1228. DOI: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(95\)00030-5](https://doi.org/10.1016/0014-2921(95)00030-5)
14. Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712. DOI: <https://doi.org/10.2307/2946696>
15. Mezentshev, K. V., Pidhrushnyy, H. P., & Mezentsheva, N. I. (2014). Rehional'nyy rozvytok v Ukraini: suspil'no-prostorova nerivnist' i polyaryzatsiya [Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization]. Kyiv: Print Service. Retrieved from https://www.geokyiv.org/pdf/Reg_development_in_Ukraine.pdf [in Ukrainian].
16. Pistun, M. D., Mezentshev, K. V., & Tyorlo, V. O. (2004). Regional'na polityka v Ukraini: suspil'no-heohrafichnyy aspekt [Regional policy in Ukraine: socio-geographical aspect]. Kyiv: Kyiv university. [in Ukrainian].
17. Yemelyanov, V. M. (2015). Konceptual'ni zasady derzhavnoyi polityky kompleksnoho i zbalansovanoho rozvytku rehioniv [Conceptual foundations of public policy integrated and balanced development of regions]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 5, 82-85. Retrieved from <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4302&i=16> [in Ukrainian].
18. Koval, R. A. (2007). Informatsiyno-analitychni systemy upravlinnya diyal'nistyu rehional'nykh orhaniv vlad: suchasni pidkhody do yikh rozrobky [Information and analytical systems for managing the activities of regional authorities: modern approaches to their development]. In *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya [Actual problems of public administration]*: Vol. 1(31) (pp. 349-358). [in Ukrainian].
19. Dolishniy, M. I. (2006). Rehional'na polityka na rubezhi XX-XXI stolit': novi priorytety [Regional policy at the turn of the 20th and 21st centuries: new priorities]. Kyiv: Scientific opinion. [in Ukrainian].
20. Yefremov, O. (2008). Stalyy chy harmoniynyy (z ekosystemoyu) rozvytok – chomu viddaty perevahu? [Sustainable or harmonious (with the ecosystem) development – which should you prefer?]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, 85-90. [in Ukrainian].
21. Bagrov, N. V. (2002). *Regional'naya geopolitika ustoychivogo razvitiya [Regional geopolitics of sustainable development]*. K.: Lybid'. [in Russian].
22. Burkinskiy, B. V., Stepanov, V. N., & Kharichkov, S. K. (2005). *Ekonomiko-ekologicheskiye osnovy regional'nogo prirodopol'zovaniya i razvitiya [Economic and ecological foundations of regional nature management and development]*. Odessa: Phoenix. [in Russian].
23. *Stalyy rozvytok rehioniv Ukrainy [Sustainable development of Ukraine's regions]* (2009). Kyiv: KPI. [in Ukrainian].
24. Khanova, O. V., & Skibina, S. O. (2017). Stalyy rozvytok krayin YeS: metodyka y indykatory otsinyuvannya [Sustainable Development of EU countries: Assessment Methodology and Indicators]. *Problemy ekonomiky – The problems of economy*, 3, 20-32. [in Ukrainian].
25. Butyrskaya, I. V. (n.d.). *Pryntsypy staloho rozvytku transkordonnoho rehionu [Principles of sustainable development of the cross-border region]*. [in Ukrainian].
26. Khaustova, V. Ye., & Omarov, Sh. A. (2018). Kontseptsiya staloho rozvytku yak paradyhma rozvytku suspil'stva [The Concept of Sustainable Development as a Paradigm of Development of Society]. *Problemy ekonomiky – The problems of economy*, 1(35), 265-273. [in Ukrainian].
27. Storonyanska, I. Z. (Ed.). (2022). *Ekonomika rehioniv Ukrainy v umovakh viyny: ryzyky ta napryamky zabezpechennya stiykosti [Economy of Ukrainian regions in wartime: risks and directions for ensuring sustainability]*: Scientific and analytical publication. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Series «Problems of Regional Development»). [in Ukrainian].
28. Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky [On the principles of state regional policy] (2015). Law of Ukraine, adopted on 2015, Feb 05, 156-VIII. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].
29. Kish, Ye. (2019). Yevropeys'ki pryntscopy ta funktsiyi yevro-regional'noho ta transkordonnoho spivrobitnytstva [European principles and functions of euro-regional and trans-frontier cooperation]. In *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho: Istorychni nauky [Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University: Historical Sciences]*: Vol. 1(47) (pp. 46-51). DOI: <https://doi.org/10.33310/2519-2809-2019-47-1-46-51> [in Ukrainian].

Надійшло 03.10.2024 р.